

Nazwa jednostki prowadzącej kierunek: Instytut Filologii Polskiej UJK, Zakład Literatury Pozytywizmu i Młodej Polski

Kierunek: filologia polska

Rok studiów: I rok drugiego stopnia, studia niestacjonarne, specjalność nauczycielska

Przedmiot: **Teoria kultury**

Wymagania wstępne: zaliczenie ćwiczeń z teorii kultury przed egzaminem z tego przedmiotu

Forma zajęć: wykład (10 godzin), ćwiczenia (20 godzin)

Liczba punktów ECTS:

Założenia i cele przedmiotu:

Zapoznanie z podstawowymi terminami i pojęciami dotyczącymi kultury oraz przekazanie podstawowego zasobu wiadomości, pomagającego w zrozumieniu najważniejszych współczesnych tendencji i zjawisk w kulturze (w świetle uwarunkowań historycznych) w oparciu o literaturę z zakresu antropologii społeczno-kulturowej, filozofii kultury, socjologii kultury, refleksji postmodernistycznej i *gender studies*. Przegląd i charakterystyka szkół teoretyczno-kulturowych. Umiejętność stosowania wiedzy kulturoznawczej w kontekście nauki o literaturze i języku, a także dostrzegania względności systemów wartości w różnych kulturach oraz różnorodności struktur społecznych i związanych z nimi instytucji życia społecznego.

Metody dydaktyczne:

Wykład; praca z tekstem teoretycznym (obejmującym problemy związane z teorią kultury); analiza i interpretacja tekstów źródłowych i artykułów programowych; heurystyka; dyskusja dotycząca zjawisk kulturowo-filozoficznych, socjologicznych i antropologicznych; samodzielna praca studentów (przygotowywanie referatów na temat poszczególnych badaczy kultury: filozofów, antropologów, socjologów itd. oraz dzieł prezentujących wybrane zagadnienia kulturowe).

Forma i warunki zaliczenia przedmiotu:

zaliczenie z oceną (ćwiczenia) i egzamin ustny z oceną.

Treści programowe:

- Pojęcie kultury i jej dziedziny. Problemy związane z definiowaniem pojęcia kultury . Poznanie różnych definicji kultury i przedmiotów teorii kultury.
- Geneza kultury. Różnorodność kultur – typy i systemy. Sposoby tworzenia kultury przez człowieka. Ponadjednostkowy charakter kultury. Ponadpokoleniowa transmisja kultury. Regularność zjawisk kulturowych i jej uwarunkowania (powszechność, trwałość, wiedza, normy).
- Rozumienie podstawowych pojęć: kultura materialna i duchowa; dobra i dziedzictwo kulturowe; relatywizm kultury; kontrkultura; subkultura; kultura alternatywna; pluralizm kulturowy; ethnos (jego elementy strukturalne); antropologia, etnologia, etnografia i socjologia kultury (przybliżenie przedmiotu badań tych dyscyplin naukowych).
- Wyjaśnienie głównych zjawisk kultury i mechanizmów jej tworzenia. Kultura a natura; kultury prehistoryczne; kultura a cywilizacja.
- Pojęcie filozofii kultury. Filozoficzne podstawy teorii kultury.

- Definicja antropologii kulturowej. Metody badań stosowane w antropologii kultury. Pojęcie wzoru kultury. Wzory kultury (klasyfikacja). Podstawowe instytucje życia społecznego w ujęciu antropologicznym: instytucje małżeństwa i rodziny (ich warianty w kulturach światowych), instytucje magii i religii, instytucje organizacji społecznych związane z podziałem władzy. Mit i religia, symbol i archetyp (wyjaśnienie pojęć). Mowa a pismo. Istota myślenia technicznego i myślenia symbolicznego.
- Sylwetki wybitnych filozofów kultury i antropologów (m.in.: E. Cassirer, R. Benedict. C. Lévi-Staruss, M. Eliade).
- Kultura a społeczeństwo. Przedmioty socjologii kultury (zagadnienia związane z przekazem treści kulturowych). Kultura masowa (etapy umasowienia kultury; struktura społeczeństwa masowego; podstawowe zjawiska / wytwory kultury masowej). Problemy wynikające z masowości kultury (hybrydyzacja, komercjalizacja, konsumpcjonizm, homogenizacja).
- Współczesne modele przemian kulturowych. Pojęcie wielokulturowości. Wybrane kierunki kultury współczesnej: postmodernizm, feminizm, płeć uwarunkowana kulturowo (*gender*), globalizacja.
- Oddziaływanie przemian kulturowych na refleksję literaturoznawczą i językoznawczą.

Literatura podstawowa:

1. Bachtin M., *Twórczość Franciszka Rabelais'go a kultura ludowa średniowiecza i renesansu*, Kraków, 1975.
2. Bauman Z., *Globalizacja: I co z tego dla ludzi wynika*, Warszawa 2000.
3. Benedict R., *Wzory kultury*, tłum. J. Prokopiuk, wstęp A. Kłoskowska, Warszawa 2002.
4. Brzozowski S., *Kultura i życie w: tegoż, Eseje i studia o literaturze*, wybór, wstęp i oprac. H. Markiewicz, Wrocław 1990, t. 1.
5. Cassirer E., *Esej o człowieku: Wstęp do filozofii kultury*, Warszawa 1977.
6. Czarnowski S., *Kultura*, wyd. 3, Warszawa 1958.
7. Eliade M., *Sacrum, mit, historia*, tłum. A. Tatarkiewicz, wybór i wstęp M. Czerwiński, wyd. 2, Warszawa 1974.
8. Huizinga J., *Homo ludens. Zabawa jako źródło kultury*, tłum. M. Kurecka i W. Wirpsza, Warszawa 1967.
9. Kłoskowska A., *Kultura masowa. Krytyka i obrona*, Warszawa 1964.
10. Kmita J., *O kulturze symbolicznej*, Warszawa 1982 (rozdz. II, s. 63-90).
11. Lévi-Strauss C., *Smutek tropików*, tłum. A. Steinsberg, wstęp L. Stomma, posłowie J. Kuroń i A. Friszke, wyd. 3, Łódź 1992.
12. Malinowski B., *Mit w psychologii ludów pierwotnych w: tegoż, Szkice z teorii kultury*, tłum. H. Buczyńska, H. Stasiak, T. Święcicka, Warszawa 1958.
13. McLuhan M., *Przeказnik, czyli przedłużenie człowieka w: tegoż, Wybór pism*, tłum. K. Jakubowicz, wybór J. Fuksiewicz, wstęp. K. T. Toeplitz, Warszawa 1975.

14. *Nowa świadomość płci w modernizmie. Studia spod znaku gender w kulturze polskiej i rosyjskiej u schyłku stulecia*, pod red. G. Ritza i in., Kraków 2000.
15. Ślęczka K., *Feminizm. Ideologie i koncepcje społeczne współczesnego feminizmu*, Katowice 1999.
16. Świerkocki M., *Postmodernizm. Paradygmat nowej kultury*, Łódź 1997.
17. Vincenz S., *Mała Itaka w: Antropologia kultury. Zagadnienia i wybór tekstów*, pod red. A. Mencwela, Warszawa 2001, s. 425-431.
18. *Wiedza o kulturze*, cz. I: *Antropologia kultury. Zagadnienia i wybór tekstów*, pod red. A. Mencwela, Warszawa 2001.
19. *Wprowadzenie do wiedzy o kulturze. Zagadnienia i wybór tekstów*, pod red. G. Godlewskiego, Warszawa 1998.
20. Żółkiewski S., *Kultura, socjologia, semiotyka literacka. Studia*, Warszawa 1979.

Literatura uzupełniająca (zalecana):

1. Appadurai A., *Nowoczesność bez granic. Kulturowe wymiary globalizacji*, Warszawa 2005 (wstęp, rozdz. *Tu i teraz*).
2. *Badanie kultury. Elementy teorii antropologicznej*, red. i wybór M. Kempny, E. Nowicka, Warszawa 2003.
3. Bauman Z., *Ponowoczesność jako źródło cierpień*, Warszawa 2000.
4. Chałasiński J., *Kultura i naród. Studia i szkice*, Warszawa 1958.
5. Czerwiński M., *Kultura i jej badanie*, Wrocław 1971.
6. Eliade M., *Szamanizm i archaiczne techniki ekstazy*, Warszawa 2001
7. Escarpit R., *Rewolucja książki*, tłum. J. Pański, Warszawa 1969.
8. Fatyga B., *Śmietnik symboliczny w: Kulturowy wymiar przemian społecznych*, pod red. A. Jawłowskiej i in., Warszawa 1993.
9. Girard R., *Początki kultury*, tłum. M. Romanek, Kraków 2006.
10. Kmita J., *Kultura i poznanie*, Warszawa 1985.
11. Kroeber A. L., *Istota kultury*, tłum. P. Sztompka, wyd. 3, Warszawa 2002.
12. *Literatura i kultura polskiego średniowiecza. Człowiek wobec świata znaków i symboli*, pod red. P. Buchwald-Pelcovej i J. Pelca, Warszawa 1997.
13. McLuhan M., *Galaktyka Gutenberga w: tegoż, Wybór pism*, tłum. K. Jakubowicz, wybór J. Fuksiewicz, wstęp. K. T. Toeplitz, Warszawa 1975.
14. Nowicka E., *Świat człowieka – świat kultury. Systematyczny wykład problemów antropologii kulturowej*, Warszawa 1997.
15. *Pojęcia i problemy wiedzy o kulturze*, pod red. A. Kłoskowskiej, Wrocław 1991

16. *Różnica i różnorodność. O kulturze ponowoczesnej – szkice krytyczne*, Poznań 1996.
17. *U progu wielokulturowości. Nowe oblicza społeczeństwa polskiego*, pod red. M. Kempnego, A. Kapciak, S. Łodzińskiego, Warszawa 1997.
18. Znaniecki F., *Nauki o kulturze. Narodziny i rozwój*, tłum. J. Szacki, wstęp J. Szczepański, wyd. 2, Warszawa 1992.

Nazwisko osoby prowadzącej przedmiot i odpowiedzialnej za przygotowanie niniejszego programu:
dr Grażyna Legutko